

ТВОРЧЕСКА АНКЕТА

СРЕЩА С ПИСАТЕЛЯ ГЪОНЧО БЕЛЕВ*

У всеки истински майстор на художественото слово зрее голямата надежда, че оставя някаква диря в историята на литературата и го спохожда хубавото чувство, че мястото, което са му определили съвременниците, е осигурено завинаги. Ала колко е превратна творческата участ на художника! Колко бързо настъпват изненади. . . Случва се, че завидната и шумна слава на някои признати имена увяхва и заглъхва някак съвсем незабелязано, а споменът за тях събужда скептичното и пренебрежително равнодушие на бъдните поколения. Времето казва своята дума и развенчава едни, за да утвърди трайната сила на значителното у други автори, подценявани или пренебрегвани приживе. Бъдещето понякога открива неподозирани естетически ценности у някои автори, към които съвременниците по една или друга причина са останали безразлични и незаслужено са ги онеправдали.

Нима в миналото у нас не са се оспорвали художествените достойнства на произведения, които сега са в основата на националната ни литература? Често пъти ограничеността на доктринерските класови подбуди, себичността на критиката, вкусовщината, партизанството или жилото на злободневието са слагали досаден печат върху творчеството на отделен художник. И чак след време неговите книги, изровени като златни зърна, блясват с неповторимите си естетически качества. Затова понякога се крие известен риск в оценката на съвременника, макар тя да е продиктувана и от най-чисти подбуди. . .

С такива мисли в съзнанието прекрачих дома на писателя Гъончо Белев. Някои от неговите книги, например сборниците разкази „Тайно страдание“, „Филм и каменни въглища“ или повестта „Бентът трещи“, както и романът „Животът си тече“ — в две части, „След игото“ и „Пукнатини“ бях чел още като ученик. С пътеписите „За маслинено клонче в Париж“, „Какво видях в Америка“, „Пътуване из демократична Германия“ и „Картини из Румъния“, както и с малкото томче разкази „Другият мир“, се запознах много по-късно. За нашия разговор прегледах всичко писано за белетриста и препрочетох четирите излезли книги от серията романи „Случки из живота на Минко Минин“ — „Иглата се счупи“, „Нови хора“, „Червена заря“ и „Действие първо“.

Тревожеше ме мисълта: дали ще успея да предразположа към откровен разговор писателя, дали ще довери и разкрие „тайните“ на своето творчество? Стори ми се, че всички бариери паднаха, когато зад писалищната маса застана сърдечният и разговорлив събеседник.

В разговора ни се „вмесваше“ твърде настойчиво неуморният Минко Минин. Та нали през неговите очи се възкресява за читателите една епоха, наситена с романтика и с толкова интересни „случки“ и събития.

За нас, младите, следосвобожденската епоха е просто „минало“, но за един писател като Гъончо Белев, това време е било негово „настояще“, свързано с най-крехката му младост.

— Задълбочаването в тази епоха е заело доста време от моя творчески живот — споделя Гъончо Белев. — В романите си съм се стремил да създам последователно

* По повод 70-годишнината на писателя.

образите на български хора от моето съвремие. За сега до началото на Европейската война. Старал съм се да пресъздам вълненията и тревогите на епохата така, че днешният и бъдещ читател да узнае какъв е бил тогава животът. Това време беше доста интересно, богато със събития и големи творчески личности. Не изброявам имена, защото не обичам помениците. . .

Свикнали сме да говорим, че Освобождението е изиграло ролята на социален преврат в българския живот, Днес, разбира се, това никой не оспорва. Но колко пъти сме си задавали въпросите как и какво е мислил българският човек по онова време, как и какво е чувствувал и преживявал той, какви са били духовните му потребности. Отговор на възникналите въпроси можем да открием в серията романи на Гьончо Белев.

— Животът се мени, а с него и интересите, злободневните въпроси, политическите разбирания, естетическите схващания и т. н. Говореше се за Диоген, Наполеон, Едисон или Дарвин, за англо-бурската война и „коварния“ Албион. Но никога не се забравяше признателността към Дядо Ивана. Затова и посрещането на граф Игнатиев се превърна в истински празник. По градовете, па и по селата тръгнаха първите пътуващи театрални трупи. Грамофонът се смяташе за чудо. Възхищавахме се от първите наивни български песни, записани на грамофонни плочи — „Аз съм мома англичанка, измамена от любов“. Цареше взаимно доверие. Жаждата за наука беше всеобща. Побогатите младежи заминаваха студенти в Русия, Франция или Швейцария („Иглата се счупи“).

И темпераментният автор скача от спомен на спомен. . . Но постепенно животът се изменя. Пропада еснафът, създават се капиталисти, а с тях и онеправдани работници. И малкото провинциално градче не остава пощадено. Колко загадъчно чуден е изглеждал идеализмът на „новите хора“ личи от начина, по който ги е характеризирал Гьончо Белев в една от своите книги. В образите на Лука Ванев, Павел Гълъбов или Тако Пеев се чувствува силата и красотата на оная светла вяра, на она чист огън, „червената зоря“ на който е блестяла с такава мощ, че е озарявала контурите на бъдния ден. . .

Селските кръчмари и лихвари като Орце Солунчето загубват „кумова срама“ и не дават пукната пара за еснафското целомъдрие. Патриархалният морал претърпява пълен крах („Нови хора“).

— В годините на моята младост — сподели писателят — капиталът разнищи из основи еснафството и то попадеше неминуемо в лапите на лихварите. . . Кръчмарите обираха селянина, надписваха в тефтерите и после с помощта на съда ограбваха имотите на бедняците. Така пропадна и моят баща, жертва на капитализма и лихварството. . . Беше кожухар.

И Гьончо Белев зарови в един протрит портфейл, за да покаже своеобразния бащин подпис върху запазените полици за поръчителство. . . В това време сякаш оживява в съзнанието ми заключителните думи от „Иглата се счупи“:

„Сега, когато обгръщам мислено живота на баща си, струва ми се, че го виждам да ходи като акробат по дългото въже на живота, с кожухарската игла в ръка, вместо прът за равновесие. Но тя не беше в състояние да го задържи, счупи се и той падна...“

Гьончо Белев расте и се формира в една атмосфера на обществена дислокация, на несигурност и тревога, на недоимък и лишения. Въпреки затрудненията, в семейството на бъдещия писател цари култ към порядъчния и честен живот. Острото чувство за справедливост е подтиквало сръчния кожухар в дните на материално благополучие да разпраца тайно пред празник децата си по домовете на бедните вдовици, за да им отнесат брашно, месо, гас. . . Родителите му не са били религиозни хора. Не от религиозно състрадание са вършели добро. Това се е считало в реда на нещата, като задължение към нуждаещите се и изпаднали в беда хора.

— Баща ми беше твърд, строг и упорит човек, но обичаше хората, — си спомня Гьончо Белев — вярваше им и им съчувствуваше в минути на страдание. Той беше съвестта на еснафската чаршия. Баща ми не можеше да излъже и това знаеха всички занаятчии. Умееше да създаде атмосфера на почитеност, приличие и благородство. Той непрекъснато работеше. Характерът му е оставил дълбоки бразди в душата ми. Може би от там се е породило у мен съзнанието, че съм длъжен да пиша така, че с книгите си да правя живота по-съвършен, а хората — по-човечни. . .

Аз станах социалист и комунист не по теоретичен, а по чисто хуманистичен път. От там и ненавистта ми към капиталистическия гнет и войната.

— А с какво живее в съзнанието Ви образът на Вашата майка?

— Майка ми ли? — Тя беше мама. Докато баща ми беше неграмотен, тя знаеше да чете макар и само църковнославянски; на пясък се е учила. Нейна „настолна“ книга беше един учебник по „Закон божи“ на сестра ми. За отмора тя четеше от него и то гласно. Баща ми, макар да не разбираше църковнославянски, обичаше да я слуша. Може би в това време той си мислеше за друго нещо и само нейният глас му действуваше успокоително със своята топлина, със своята задушевност. . .

Семейната среда, трудовото домашно всекидневие са помагали да се изгради у детето още от ранна възраст чувството на уважение към човека и към труда. Сам Гьончо Белев още като дете е помагал в бащиния си занаят, чиракуал е в кафенето, работил е в общината, в читалището, в съда на родния си град Ихтиман. По-късно той чиновнически участва в банкови учреждения, в столични вестници като коректор, репортьор, преводач. . . Работил е и другаде — Новоселци, Рахманларе, Белово и пр. Обиколил е почти цяла България „без творчески командировки“, както се изрази самият той. И навсякъде се е срещал с хиляди хора от народа, разговарял е с тях, наблюдавал ги е, сблъсквал се е с упоритостта на волите им. Вглеждал се е в тяхната участ, изучавал е тежкия им живот. А и сам по нищо не се е различавал в живота си от трудовите хора. И набраните непосредствени впечатления са послужили по-късно на писателя като неизчерпаем резерв за творчески обобщения. Като служител в банката не един път се е взирал в хлътналите в орбитите, помътени от глад очи на измъчени сиромаси, заложили и схлупения си дом, за да осигурят залъка на рожбите си. Не един път е слушал плача на опропастиени люде, жертви на алчни кождодери. И въпреки всичко в изцъклените очи на немощните бъдещият писател е съзирал искриците на някаква надежда. Тези искри на упование се разгаряли от идеите, проповядвани от „новите хора“.

Спомням си как един от героите на Гьончо Белев негодува:

„— Ще се преобрази и трябва да се преобрази животът! Защото не може така да се продължава! С какво се занимават сега хората? Едни ядат, пият и спят като животни, а други — гладуват пак като животни. Това ли е най-висшето творение на природата — човекът!“

Суров, твърде суров е бил животът и на писателя. По същия начин се е бунтувала и съвестта на бъдещия творец.

Той не е завършил специално образование. Заверката на семестрите на Гьончо Белевите „университети“ е ставала в непрекъснатия контакт с живота на народа. Той се е учил от живия живот на хората.

— Аз не съм следвал — споделя Гьончо Белев. — Самоук писател съм. Сам съм се борил за слово, за култура. Сам съм търсил своя път в живота. Като младеж на 16-17 — годишна възраст бях библиотекар в ихтиманското читалище и живях изключително сред книгите. Тук за първи път се срещнах с пъстрия свят на романите, за първи път се запознах с някои наши и руски писатели. В библиотеката се получаваше руското списание „Нива“ и като приложение към него тогава излизаха съчиненията на руските класици — Толстой, Тургенев, Достоевски, Гончаров, Короленко. . . Те бяха мои първи учители. Тъй като не разбирах добре руски език, сам си допълвах образите. . .

Чрез руската преводна литература аз влязох в допир и със западните автори — френски, английски и специално норвежки.

Писателят заразказва за своето увлечение по модернистите.

По-късно е слушал лекциите на професор Шишманов за английския поет Томас Чатертон и Даниел Дефо. . . Освен това се е запознал с книгата на Ницше „Така каза Заратустра“. Чел е Метерлинк, Станислав Пшибишевски, Казимир Тетмайер, Едгар По, Бодлер, Верлен, Рембо.

— Кое ме е накарало да пиша? — Интересно! — обмисля внимателно въпроса Гьончо Белев. — Аз никога не съм си задавал този въпрос. Той всъщност не е стоял пред мен.

— Аз бях добър разказвач. В компаниите ме слушаха с интерес. Умеех да измислям хумористични епизоди, които се харесваха. Навярно самата дарба да разказвам и обстоятелството, че хората са ме слушали, ме е накарало да хвана перото. . . И аз, като повечето млади хора, когато се влюбих прописах стихове. Първата ми „литературна творба“ беше стихотворение, разбира се, в „елегичен стил“.

След като помълча, писателят допълни:

— Вътрешният подтик произлиза може би от самия талант, който търси изява. . . Някое дете например има наклонност към рисуване и то рисува навсякъде. . . Така е и с другите изкуства.

Между другото Гьончо Белев се е увличал и в рисуване.

— Много обичах да рисувам — каза писателят. — Понеже виждах образите от романите като живи пред себе си, например стария Карамазов, аз мечтаех да мога да ги изобразя такива, каквито си ги представях. Но не станах художник, значи нещо не ми е достигало. . .

Хванах писалката със самочувствието на творец късно, едва след войните, макар да направих първите си опити около 1910 година.

Промених много професии. . . Станах банков чиновник в Розовец. Пребиваването си в него съм описал в романа „Червена заря“ и там се говори за Гюл-кьой, само че аз го заселвам с други хора, които съм срещал на други места. Аз мога да срещна хора в София, а да ги поставя в произведенията си на друго място.

В писателските среди ме въведе Димчо Дебелянов, с когото дружехме още от юношеските години. Тогава ни свързваше любовта към природата. През цялото време на нашата дружба ние сме скитали с него из горите. По-късно се прибавиха и общите литературни интереси.

Писателят говори с голяма любов към чистия човек и неговото творчество.

— Димчо беше високо етична натура. Не можеше да спи, ако обиди някого.

Гьончо Белев впери поглед към стената. Там в средна, обикновена рамка, беше окачена фотографията на двамата неразделни приятели. Навярно се редяха и други епизоди в съзнанието му за младия им живот по онова време в София.

— Аз притежавах четири тома световна антология на поезията — „Четец-декламатор“ — заразказва отново писателят. Непрекъснато четях от тях. Заучавах наизуст. Обичах стиховете на Верлен, Балмонт, Брюсов, Блок и др. Впрочем и досега обичам лириката. Тя облагородява, събужда възвишени чувства. Разсъдъчната поезия, поезията на мозъка, ми е чужда. Според мене във всяка поезия трябва да пулсира сърцето, а не да се маниерничи.

— По времето, когато дойдох в столицата, — продължи Гьончо Белев — с най-голям авторитет се ползуваше Яворов. Включително и „Хайдушки копнения“. На времето си много се интересувах от македонското революционно движение. Вълнуваше ме кървавият терор в Македония и участието на бежанците, които непрекъснато прииждаха от там. Баща ми беше жалостив човек и веднъж прибра у дома цяло многочислено семейство. Какво да се прави? — братя. . .

Отново се върнахме на литературна тема.

— Под влияние на Казимир Тетмайер аз написах стихотворението в проза — „Иммортели“ — импресия, в която надделява лиричното.

— Навярно влиянието на модернизма дълго ви е опиянявало?

— Да! Освобождението от него съвсем не беше лесно. Едва след войните изчезна романтиката на тези години. Аз не съжалявам, че съм чел символистите. Първата ми книга „Тайно страдание“, излязла през 1923 г., е написана под тяхно влияние. След бурните събития от онова време у мен се промъкна, а после и здраво настани реализмът. С „Филм и каменни въглища“ и „Бентът треци“ навлязох в правилния път. Сетне потърсих нови хоризонти.

У мене винаги е съществувала неутолима жажда да пътувам, да преживявам, да чувствавам, да търся все нови и непознати неща, да опознавам хората и живота.

През 1938 г. Гьончо Белев се озовава в Париж, на конгреса на прогресивните писатели в защита на мира. Там той се запознава с Теодор Драйзер, Луи Арагон, Мартин Андерсен -Нексо и др. Своите непосредни впечатления от конгреса в Париж писателят е споделил с читателите си в пътеписа „За маслинено клонче в Париж“. Оставам с впечатлението, че Гьончо Белев има твърде свежа памет и ме учудват редицата подробности, които си спомня той, различните събития, станали по време на конгреса.

— За мене пътеписът е пълноценна белетристика — заяви писателят. Аз много го обичам. Чрез него може да се провери умението на писателя да наблюдава, да открива. Някои превръщат пътеписа в репортаж, а аз правя от него белетристика, търся преживяното, човека с неговите настроения и тревоги.

Освен във Франция Гьончо Белев е пътувал в Италия, Швейцария, Югославия, Австрия, Германия, Унгария, Чехословакия, Румъния, Турция, Съединените американски щати и други страни. Той има какво да каже за всяка посетена страна. Но „примамките“ непрекъснато биха ни отклонявали.

Подхващам отново прекъснатия разговор за творческото изграждане на писателя. Той въздъхва и продължава да говори бързо и енергично.

— Аз бях чел вече и много български книги. Обичах Вазов. Бях прочел „Под игото“, „Чичовци“, „Нова земя“, „Казаларската царица“. По-късно аз „скъсах“ с Вазов и започнах да чета Пенчо Славейков. Силно впечатление ми направи неговият „Бойко“ от „Епически песни“. Развълнува ме, може би, донякъде и защото една моя братовчедка изживя подобна история. У мен четенето върви редом с преживяното. За мен книгите никога не са били нещо измислено, а действително.

Вазов по-късно загуби в моите очи заради своите патриотарски настроения. Аз бях много разочарован от „министъра“, от „политика“ Вазов. „Нашата“ интелигенция се държеше отрицателно към него. Пенчо Славейко ни допадаше с голямата си култура. Вазов минаваше за „прост“, той нямаше обаянието на Пенчо. И все пак, по-късно, след изживяването на тия настроения, разбрах колко Вазов е близък до народното виждане, как умее да казва всичко простичко, точно, с леснина, без предвзетости. В зрелите си години почувствувах майсторството на Вазов — писателя-класик.

Изказвам становището, че някои от писателите са имали прототипове от живота за по-значителните си художествени образи, макар да не е изключено изграждането и на съвсем „измислени“ герои. Стори ми се, че моите реплики някак особено се възприеха от Гьончо Белев. Предполагам, че той си спомни за някои упреци от страна на отделни критици, че образът на Минко Минин се слива с личността на автора или че романите му носят чисто мемоарен, автобиографичен характер. Въпреки всичко той спокойно възрази:

— Като изключим някои исторически личности, които споменавам със собствените имена (Коларов, Димитров и др.), аз обикновено не си служа с прототип в примитивния смисъл на думата. Разбира се, някои лица, които са ми направили впечатление със свои характерни особености, могат да ме наведат на мисълта да създам образ, като

използвам една особеност на характера на това лице, а всичко останало към образа прибавям от себе си, за да се формира един цялостен литературен тип, който в много отношения може да бъде дори пълна противоположност на „прототипа“. Понякога такива характерни за отделен човек черти могат да живеят дълго в подсъзнанието на писателя, преди да намерят своето въплъщение. В живота няма да срещнем готови литературни образи, които ние само да „фотографираме“ или копираме. Типовете се създават от писателя. Да вземем за пример моя герой Орце Солунчето. Той не е съществувал в живота такъв, какъвто съм го дал, но аз съм наблюдавал живота на подобни еснафи, които бързо разбогатяха и се забравиха. И от всекиго съм взел по нещо и съм изградил един събирателен образ. Наблюдавал съм и други еснафи, които обратно — пропадат. Случаят с баща ми и с много други е ясен.

Аз никога не съм могъл да предам една случка точно тъй, както е станала в живота, т. е. да предам сухия факт. Фантазията ми винаги се е намесвала повече или по-малко. По същата причина не мога да предам два пъти един разказ по един и същ начин, макар и в разговорна форма. Ако би трябвало да се явя като свидетел в съда, ще ме обвинят в противоречие.

Преди да започна да пиша, аз дълго обмислям и оформям образа. След като застана зад пишущата машина, аз навлизам в света на моите герои и за подробностите оставям те да ме водят. Понякога те със своята вече изразена индивидуалност ме извеждат там, където не съм предвиждал. Има моменти, когато аз като че ли влизам в спор с героите си. И това е твърде естествено, животът е толкова сложен.

Трябва да призная, че настроението играе голяма роля при моята работа. Сигурно сте виждали как прехранени деца извърщат глави, когато майките се мъчат да пхнат в устата им лъжички с ядене. Подобно на такива деца и аз понякога, като седна пред пишущата машина, извърщам глава в страни. Не ми се работи. И трябва с усилие на волята да си послужи, за да почна да пиша. От начало върви мъчно, но постепенно се увеличавам и колата тръгва. . .

Но това се отнася само до процеса на писането. Иначе творческата работа се извършва почти непрекъснато, дори когато чета нещо друго. Умът работи и сетивата действуват. Всичко набрано чрез тях отива в подсъзнанието: там то се трупа, за да се използва, когато потрябва. Особено силни са у мен зрителните впечатления. Те ми доставят най-богатия материал. Така натрупаният материал може да лежи почти забравен много години. Но когато се окаже необходим, той, тъй да се каже, се събужда, израства като гъба и влиза в строя на работата. Така например разказите, които съм чул от баща си, баба си или други по-възрастни хора за апостолите, за Априлската епопея, за Баташките кланета и за Освобождението, аз живо си спомних, когато описвах своите македонски революционери. Тези разкази естествено ми помогнаха да си представя по-ясно тяхната дейност.

Гьончо Белев си спомня как дори от приказките на своята баба се е възползвал при портретизацията на някои свои герои. И приказното, и историчното, и жизнените факти могат да послужат и да се втъкат в повествованието. За Гьончо Белев е важно да открие мярката — доколко и как ще прерасне жизнената правда в художествена. И винаги проличава изтънченият усет на художника да повествува и претворява духа, аромата и особенния патос на епохата, която той описва. Той се стреми към простота, не иска да смайва читателя с езикови ефекти. Чувствува се умението му да подчертае обективно-историческия смисъл на образа, от една страна, и от друга — да го предаде живо, с неповторима индивидуалност.

С усета на художник Гьончо Белев отсява през творческия си филтър незначителното от обществено-значимото, прави подбор на материала и „открива“ най-характерното за епохата.

Естетическото усвояване и опредметяване на действителността у нашия автор не е безстрастно, обективистично отражение в огледалото на мемоариста-битоописател,

нито пряка фотографическа снимка, както са склонни някои да мислят. Безспорно, Гьончо Белев рисува, както и много други автори, с най-голям успех и със сравнително по-голяма леснина, ако може изобщо да се говори за леснина в писането, когато има натрупани непосредствени впечатления от обекта на своя разказ. Пък и сам той признава:

— Аз най-добре пиша за неща, които лично съм изживял.

И все във връзка с правдивия портрет на епохата питам:

— Как успявате да организирате материала, свързан с духа и колорита на епохата?

— За това се иска труд, доста труд. Аз правя много, обстойни проучвания, за да използвам понякога само едно зрънце.

У мен репликата играе огромна роля. Чрез нея определям физиономията на даден герой. У мен всеки герой има свой език и говори със свой маниер. Обърнете внимание например как говори един banker — английски възпитаник като Карапанчев от „Червена заря“ или един Рале Божков от „Действие първо“. Тъй като напоследък много от моите образи са взети предимно из средата на интелигенцията, по това как говорят, какви думи вмъкват в репликите си, може да се установи кой е ницшеанец, кой е широкоанец или тесен социалист, кой е „санинист“ (привърженик на проповедите на един от героите на Арцибашев за разгулност и развратност), кой е толстоист, радославист или народняк. . . Личи кой е жертва на „мировата скръб“ и кой обикновен човек от народа.

— Аз цял живот съм бил на страната на народа. Живял съм с борбите му, носил съм в сърцето си неговите мъки и неволи. И смятам, че писането за народа, за широките трудещи се маси, както се казва, съвсем не означава, нито задължава писателя да падне до равнището на най-некултурния читател. Трябва да имаме по-голямо доверие в естествения, в природния ум и вкус на човека от народа и с писанията си да му помогнем в стремежа към още по-големи изисквания, към по-висока култура. Читателят ще ни бъде само благодарен за нашето доверие и добро желание да му помогнем. Стремехът на някои писатели да утвърдят като изходно начало „конфекционната“ литература, трябва да бъде пресечено.

И с едно твърдо убеждение наблегна:

— Нека не се страхуваме, че ще останем неразбрани! Такава опасност няма. Ако днес някои не те разбере, утре ще може да те разбере. Аз обичам културния читател. Той трябва да умее да мисли, да продължи за себе си даденото от писателя. Но и писателят трябва да му даде теми за размисъл. Затова изкуството трябва да бъде реалистично, идейно, не само жонгльорство с умението.

— Може да имаш бляскав стил, прекрасен език — продължи писателят, но щом едно произведение е лишено от същина, от дълбок идеен замисъл, от богато съдържание, то не може да бъде трайно.

Започнахме да разискваме въпроси, свързани с художественото майсторство на писателя.

— Аз работя много върху своите произведения — сподели Гьончо Белев. — Отначало „нахвърлям“, скицирам — къде по-подробно, къде по-на едро. Ръцете едва успяват да защитат мислите. При „нахвърлянето“ моите наброски са още твърде сурови. Естествено в този етап на работа не се интересувам особено за езика. Мога да употребя например няколко пъти една и съща дума в един и същи абзац.

Гьончо Белев не подценява „черната“ работа в изкуството. Той няколкократно преработва и преписва своите романи.

— След като „напиша“ по тоя начин целия роман — продължи след кратка пауза писателят — аз го оставям настрана, за да „втаса“. И почвам друга работа. След известно време отново се връщам към написаните на машина страници. Те представляват за мен суров материал. Сега започвам вече истинското разработване. Този начин на писане чувствавам по-„близък“, по непосредствен. Ръката сякаш създава по-тясна

връзка между хартията и човека — неговата мисъл, неговите емоции. Писането на машина чувствавам като нещо механично, което използвам за по-бързото фиксиране на хрумванията ми. Затова често пъти се случва, че от първия машинописен вариант не остава почти нищо. След като си довърша на ръка разработката, отново се връщам и нанасям поправки и така идвам до третата редакция, която отново преписвам на машина.

Сега вече могат да се нанесат последните поправки. Моята другарка ми чете гласно, аз пък слушам активно и поправяме „грапавините“. Тогава най-често настъпва голямата моя трагедия: аз не винаги съм доволен от това, което съм написал. Много от онова, което в творческото възбуждение ми се е виждало хубаво, сега при слуховото възприемане звучи другояче. И необходимите поправки се оказват съвсем не толкова дребни, колкото съм предполагал.

Писателят, ако е такъв по призвание — не може да се радва на живота заради самия живот. Той от всичко „прави“ литература: когато гледам например едно дете, че плаче или нещо подобно, аз мисля не само за това как да го утеша, а премислям и най-различни варианти за неговата съдба. То може да бъде на разведени родители, да е подхвърлено дете, да е загубено и пр. и пр. и мислено съчинявам цял разказ, който може никога да не бъде написан. Това обмисляне и подреждане на сюжета ми прави голямо удоволствие.

Аз обичам да давам в книгите си същественото и се старая да го дам в побита форма, защото уважавам читателя, имам доверие в неговия ум и фантазия, искам да му дам възможност да диша — сам да довърши и доразвие дадено събитие, образ, характер и т. н. Затова при поправките на всяка редакция аз винаги отивам към съкращаване и почти никога, освен в редки изключения, към разширяване. Смятам това за правилно. Може някои да са на друго мнение. Но това е моят стил. . .

За мен е важно едно: да се запази националният колорит на епохата, нейната неповторимост и идейно-емоционален патос. Аз се стремя да изтъквам живо, образно обществените стълкновения, хората да са представени не иконописно-студени, а да имат душа. Обичам в романа ми да има пейзаж и хумор. Да постигна хумора — това е много съществено за мен. А що се отнася до пейзажа, той е помощно средство за доизясняване душевното състояние на образа. Той е въздух, озон. Затова пейзажът трябва да бъде конкретен, а не общ. Той внася ведрината, бодрост.

Когато бях задал вече въпросите за самия процес и техника на писането, твърде много ме изненадаха повече или по-малко завършените ескизни рисунки на писателя, които той ми показва. Сам той е скицирвал физическите образи на редица хора от живота и това го е улеснявало в работата.

За всеки по-основен образ той си има, тъй да се каже, досие. В тези досиета са отбелязани най-характерните черти от развитието на даден образ с по няколко думи, белезите на неговата душевност, индивидуалните му физически особености. . . И когато пише своята творба, писателят се справя често с тия досиета, за да не забрави някоя особеност или постави нещо противоречиво.

У Гьончо Белев се забелязва истински култ към най-причудливите багри на родния планински пейзаж. И за да може да назове с истинските им имена всички възможни нюанси на палитрата, един художник-партизанин от Пирдоп му е изработил едно „табло“, където под всяка багра личи и точното ѝ название.

Като заговорихме за художници, стана дума и за Илия Бешков.

— Бешков! Това е българският Домие, голям самобитен художник, художник с мащаби — каза писателят.

Разговорът навлезе в една деликатна област — за самобитността и влиянието в литературата.

— В своето истинско творчество аз не съм се влиял непосредствено от някой автор — сподели Гьончо Белев. Специална литературна школовка нямам. Обогаत्याх

душевния си мир по твърде противоречив път. Чел съм различни писатели, от различни направления и школи. И от всеки автор съм възприемал онова, което е имало връзка с моя духовен строеж. Моят стремеж е бил: да търся своя форма на изказ и да предам верния облик на една епоха. В творчеството си искам да приличам само на себе си, на Гьончо Белев, да имам своя физиономия, отговаряща на темперамента ми.

И наистина Гьончо Белев е писател със свое виждане, със свой стил.

— Аз си имам специфичен подстъп към действителността. (Вярно е, може да съм грешил, но от нищо не се срамувам, нито се отказвам. И втори живот да започна, по същия начин бих желал да мина). Придържам се към правдивия, кондензиран рисунък, за да съм винаги в руслото на собствения си стил. Не ме примамва външно ефектното, а жизнено достоверното. Типичното за мене е онова, което е в унисон с общия патос на една епоха, онова, в което прозира бъдещето. Моите „нови хора“ — социалистите например са само като капка в морето на фона на възходящия капитализъм. Но за мене и Лука Ванев, и Павел Гълъбов, и Тако Пеев са типични герои, защото прозряха „зарята“ на съвременния ден. Чрез тях аз говоря на съвременния читател за оная чиста, колосална вяра в пролетарските идеи на тези първи ластовици на социализма.

С някаква особена радост, дори гордост Гьончо Белев заяви:

— Аз имам слабост например да изобразявам живота на учителките и учителите. За мене и те бяха нещо като „апостоли“ на социализма по онова време. Хубави хора, предани, идеалисти. Затова аз нямам роман без учителки и учители.

Растежът на Гьончо Белев преминава зигзагите на едно сложно развитие. То най-лесно може да се забележи, когато се проследи къде писателят е сътрудничел. По различно време в много несходни по характер вестници и списания личи неговото име: „Пряпорец“, „Съвременна мисъл“, „Мисъл“, „Листопад“, „Народни права“, „Вестник на жената“, „Литературен глас“, „Новини“, „Хиперион“, „Мисъл и воля“, „Свят“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Кормило“, „Брод“, „Победа“, „Нова камбана“, „Заря“, „Глобус“, „Пробив“, „Час“, „Младо село“ и в почти всички литературни вестници и списания след народната победа. Неговото име може да се срещне и в периодичния печат. Сътрудничел е с разкази, очерци, репортажи, статии и пр. Отзовавал се е по различни поводи за творчеството на Пушкин, Шевченко, Верхарн, Ромен Ролан, Август Стриндберг, Т. Г. Масарик, Теодор Драйзер, Ернст Толер, Луи Арагон, Йоханес Бехер, Луначарски и други. Писал е и за наши писатели — за Ботев, Вазов, Церковски, Георги Бакалов, Хрелков, Смирненски, Румянцев, Златаров и др. Много и сърдечни спомени е написал за Димчо Дебелянов. Превеждал е творби от Джек Лондон, А. П. Чехов, Валери Брюсов, Иля Еренбург, Михаил Пришвин, Шалом Алейхем и други. Творби на Гьончо Белев са преведени на руски език, полски, чешки, индийски и пр.

За творческите висини, до които е достигнал един писател, най-добре може да се съди безспорно от неговите книги, не от онова, което е пръснато по вестници и списания. А книгите му не са малко.

В края на разговора ни засегнахме въпроса и за съвременната тема в литературата и Гьончо Белев изтъкна значителността ѝ за разцвета на сегашната наша литература. Заговорихме за международната обстановка.

— Моята писателска съвест — подхвана писателят — се е възмущавала най-много от несправедливите войни, които е водил народа ни в миналото.

Какви страдания, болести, холера, колко жертви, колко хора бяха изпочукани пред очите ми, на фронтовете. Ужас! . . .

Един особен блясък грееше в очите на писателя. Той непринудено сподели:

— Трябва да се обича животът и да се скъпи човекът — златото на живота! . . .

ХРИСТО ЙОРДАНОВ